

# Jusarji na Krasu

Nevenka BOGATAJ\*

## Izvleček

Bogataj, N.: Jusarji na Krasu. Gozdarski vestnik, št. 9/1992. V slovenščini s povzetkom v angleščini.

Na Krasu je bila nekoč razvita povsem specifična oblika srenjskega gospodarjenja z gozdom, ki pa je slabo poznana. Z različnimi modifikacijami se je v fragmentih ohranila še iz časa naselitve Slovanov, doslej pa so jo v širšem kontekstu raziskovali le pravniki in etnologi.

**Ključne besede:** Kras, jus

## Synopsis

Bogataj, N.: The Jusars on the Karst. Gozdarski vestnik, No. 9/1992. In Slovene with a summary in English.

Once there used to be a quite specific form of community forest management developed in the Karst, which is not very well known, though. With different modifications, it has been preserved in fragments from the time of the settling of the Slavs. Yet in its broader context it has only been researched by lawyers and ethnologists so far.

**Key words:** the Karst, ius

## 1. UVOD

### 1.1. Kaj je jus?

Beseda *ius* (BUNC 1963) izvira iz latinščine in pomeni pravica, pravo. Iz nje izpeljemo poimenovanje upravičenca do te pravice – *jusar*, *jusant*. V našem primeru se pravica nanaša na uživanje skupne vaške posesti, ki je bila v svoji zadnji obliki porasla z gozdom. Imenovali so jo vaška gmajna in je navadno porasčala bližnjo vaško vzpetino. To je bil reven kraški gozd, s katerim je vas oziroma soseska upravljala po posebnih pravilih.

*Soseska* (*sosednja*, *sosečka*) je skupnost gospodarstev in gospodarjev, ki jih povezuje bivanje v istem kraju, skupni gospodarski interesi in tudi potreba po skupnem gospodarjenju na vaških zemljiščih (VILFAN 1980). Beseda *komun* se pojavlja v smislu »skupnost« (Slovenski pravopis, SAZU 1950), SSKJ (1991) omenja le besedo *komuna* (občina).

Svoje korenine ima pojav vaških skupnosti v času naselitve Slovanov v naših krajih, zato je razumljivo, da je bila vaška samouprava razširjena po vsej Sloveniji. Skozi čas pa se je pod vplivom različnih teritorialno političnih pripadnosti in gospodarskih

razmer različno preoblikovala in izgubljala ter se ohranila pretežno le na Primorskem. Tu je bila razširjena v prostoru med Gorico, Trstom, Postojno in Reko.

Gozdarska anketa (RAVTAR 1941) za Dravsko banovino dokazuje, da se je krajna samouprava vsaj ponekod ohranila tudi zunaj Primorske.

### 1.2. Zakaj so jusi za gozdarje zanimivi?

Za gozdarje bi juserstvo moglo in moralo biti zanimivo vsaj toliko, kolikor nas uči etičnega in trajnega gospodarjenja z naravnimi viri. Tako se lahko ob spoznanju življenja naših dedov zavemo etike vedenja do bližnjega in nenazadnje do vsega življenja.

Poseben izziv predstavlja visoka moralno-etična raven življenja juserstva skupnosti, ki nam je v vsakdanjem življenju, kljub doseženi stopnji sonaravnega ravnanja z gozdom, zelo primanjkuje. Nenazadnje bi nekatere prvine juserstva lahko s pridom upoštevali tudi pri iskanju novih oblik organiziranja našega gozdarstva.

### 1.3. Viri

Pisanih virov o juserjih na obravnavanem območju ni. Zato sem se naslonila na celovit (tudi edini) prikaz juserstva v Gozdarski in družbeni zgodovini Slovencev (VILFAN 1980), specifično obravnavanega območja pa sem iskala v ustnem izročilu.

\* N. B., dipl. inž. gozd., 61000 Ljubljana, Rebo-ljeva 6, Slovenija

Pogovori o času pred drugo svetovno vojno in po njej pa so večinoma še vedno nehvaležni, zato je tudi razmerje informacij o tem času na obeh straneh meje nespodbudno. Za pomoč pri delu se na tem mestu zahvaljujem vsem, ki so mi pri delu pomagali, posebno nekdanjim jesarjem-Čehu, Gerželi in Strajnarju iz Gorenja ter Zegi in Godniku iz Komna.

V vaških arhivih je ohranjenih le nekaj drobcev, v glavnem iz precej poznega časa. Najkonkretnije informacije za polpreteklo dobo lahko dobimo na terenu. Dosedanji terenski zapisi, zbrani ob etnografskih in deloma ob socioloških terenskih raziskavah, so skoraj v celoti neobjavljeni in neobdelani. Po izčrpnih dokumentaciji se odlikuje Beneška Slovenija, kjer je bila samouprava posebno razvita in povezana z državno upravo (VILFAN 1980).

Pregledala sem del neobdelanega rokopišnega gradiva etnoloških raziskav S. Vilfana, ki so dostopne na Etnološkem inštitutu SAZU. Nekaj virov sem dobila iz zemljiške knjige v Sežani.

Precej bolj ohranjeno je gradivo onstran meje. Prek Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu (SLORI) sem navezala stik z jesarji na Opčinah in v Bazovici, ki so me seznanili z bogatim ustnim izročilom in omogočili vpogled v odlično oskrbovano arhivsko gradivo. Njihova zavzetost in odgovornost do dediščine svojih dedov sta izjemno vzgled in opomin.

Primerjava med slovensko in italijansko stranjo je zanimiva zaradi dejstva, da so vprašanje jesarstva krojili različni zakoni. Na drugo stran meje pa sem posegla prav zato, ker tudi tam žive naši ljudje, Slovenci, ki jih zaradi meje in iz tega izhajajočih težav organizacijske (ali kake druge) narave, ne smemo izključiti iz obravnave. Izkazalo se je, da je jesarstvo na Krasu na italijanski strani meje še živo in je bistvena popestritev vsebine tega prispevka.

Osnova za širši govor z domačini s Krasa (Komen, Povir, Gorenje, Divača, Sežana, Bazovica, Opčine) je bila tudi anketa, izvedena v juliju 1990.

#### 1.4. Nastanek jusov na Krasu

Večina jusov na Krasu je nastala po kmečki odvezi leta 1848, ko so bile odprav-

ljene pravice gosposčine nad zemljišči in je bilo opravljeno podložništvo. Nekaj jusov je nastalo tudi s kupnimi pogodbami, npr. divaški jus, openski jus.

Divaški jus je nastal po kupni pogodbi med gosposko in sosesko že leta 1818 (ŽIBERNA 1981). Sežanski jus so odkupili 22. 1. 1822 od podgrajske graščine. Oopenski jesarji, ki imajo verjetno eno najbolj ohranjenih dokumentacij, so kupili gozd na sežanski občini leta 1862. Vsaka hiša je prispevala 35 forintov. Tri leta pozneje (1865) so ga vknjižili. Razmejitve so bile opravljene sicer že leta 1834, povsem točne pa leta 1848, ko so zgradili železnico do Nabrežine. Prav zaradi nje so leta 1860 izdelali nove mape in tedaj prvič knjižili vse posestnike, ki so si zemljo razdelili že precej prej, a tega niso vknjižili.

## 2. JUSARSKO ŽIVLJENJE

Jesarji so se obnašali med seboj po točno določenih nenapisanih pravilih, ki jih ni smel nihče kršiti in jih nihče tudi ni kršil (VILFAN 1980). Jesarji sami dopuščajo možnost, da so bila pravila zapisana. Vsekakor so bila zelo stroga (če se je kokoš pasla na sosedovem, jo je sosed lahko ubil). Pravice in obveznosti vseh jesarjev so bile enake. Kršilec ni bilo težko najti, saj so vaščani vedeli drug za drugega, imeli pa so tudi nočne in požarne čuvaje.

V ožjem smislu je vaška samouprava torej obsegala dogovarjanje o kraju in času določenih poljskih opravil, upravljanju skupnih vaških naprav, zemljišč (gmajna, napajališča, poti) in varovanju lokalnih interesov (poljski čuvaji-vardjani). Jus je pomenil tudi pravico do paše določenega števila živine in določeno količino lesa ter »rabuto« (skupna dela v korist cele vasi) – obiranje prelca, vzdrževanje poti, čiščenje gozda. Pomenil je tudi pravico do skupne (ledske, leske) lastnine. V širšem smislu je samouprava obsegala tudi gospodarstvo ali nižje sodstvo, toda tedaj je imela že značaj javne oblasti in ji je predsedoval vaški gospod.

Polnopravno članstvo je bilo omejeno na moške kmečke gospodarje. Pri Opencih se je jus držal družine. Če je ta gospodarsko propadla, ji je jus še vedno ostal. Jus je bil

torej nekakšen garant socialne varnosti. V Naklem pa so imeli jus vsi vaščani.

Gmajna je predstavljala gospodarsko podlago in tudi povezovalno silo »komuna«. Prav gmajna je bila glavno komunsko premoženje. Posebno pomembna je bila kot skupni pašnik.

V bistvu so bile soseske krajevne pašne skupnosti – pogoj za pašno pravico je bilo prebivališče na območju skupnosti in ne pravica do gmajne.

V Komnu so pripravljali les zložili ob pot, naredili toliko enakovrednih kupov, kot je bilo jesarjev, kupe oštevilčili in zanje žrebali (jehrali).

Tudi v Gorenju so žrebali (jehrali) za kupe lesa, med delom v gozdu pa so s šopki trave označili prostor, kjer se v času dela ni smelo pasti in sploh gibati.

Skupna zemlja je bila v težkih pogojih gospodarjenja skoraj nujnost, kar še posebno velja za gmajno, saj je lesa primanjkovalo in je vas imela skupno »zlato rezervo«. Če bi zemljo razdelili, ne bi imel nihče koristi pa tudi pravična delitev skoraj ni bila mogoča.

Kljub temu so nekatere vasi zemljišča razdelile, s čimer so imeli že tako revni vaščani nemajhne stroške, a se je to ob spremembah zakonov obrestovalo. Skupno lastnino sta namreč tako italijanska kot tudi jugoslovanska stran po drugi svetovni vojni hoteli odpraviti z različnimi zakoni.

## 2.1. Jusi pred II. svetovno vojno

V tem času je Kras v celoti pripadal italijanski državi in do 9. 8. 1940 večjidel spadal v upravni okvir Julijske krajine. Leta 1927 je izšel italijanski državni zakon, ki je predvidel odpravo juserskih zemljišč in razpustitev juserskih odborov.

V ta namen so oblikovali komisariat za likvidacijo juserskih zemljišč, ki obstaja še danes. Tedaj je razpadel openski konzorcij, ki je deloval od 30. 10. 1906 do 13. 3. 1928. Nasledil ga je šele v osemdesetih letih ustanovljen Odbor za ločeno upravljanje juserskega premoženja.

Zakon je predvidel razdelitev zemljišč in vključbo parcelacije. Posednik juserskega zemljišča je lahko postal njegov lastnik, če:

- so bile na zemljišču narejene trajne izboljšave,

- je posest trajala vsaj deset let,
- je bila upoštevana celovitost preostalega juserskega zemljišča.

Del zemljišč so res razdelili in vpisali v zemljiško knjigo, precejšnjega dela pa ne. Vzrokov za to je bilo več:

- ponekod je zaradi težavnosti pravične delitve prišlo do vaških sporov (družine so bile različno velike, imele so različne pravice pa tudi število glav živine je bilo različno, prej so vsi neomejeno pasli), ki jih je tržaška občina obrnila sebi v prid;

- potrebno je bilo plačati takso, hkrati pa so bili vaščani prepričani, da jim nihče ne more vzeti posesti, za katero vsi vedo, da je njihova;

- del upravičencev se je odselil;
- vpis v zemljiško knjigo je zavlačevala tudi občina, ker ni želela, da pride zemlja v roke slovenskih kmetov.

## 2.2. Jusi po II. svetovni vojni

V Italiji so »komuni« nazadovali, saj so bili slovenski in kot taki peganjani. Posegi v gozd so bili v času Zavezniške Vojaške Uprave omejeni na strateške izseke (meja), gradnjo hiš v zaledju Trsta, v letih 1945 in 1946 pa je Zavezniška Vojaška Uprava organizirala tudi nekaj pogozdovnih del.

Leta 1957 je nov italijanski državni zakon predvidel ohranitev vseh še obstoječih jusov na ozemlju Italije. Zanje odgovarjajo na rednih volitvah voljeni odbori, ki se imenujejo Odseki za ločeno upravljanje juserskih zemljišč. Vendar pa je bilo precej slovenske zemlje razprodane in razlašene, ne da bi imela vaška skupnost od tega koristi.

V Italiji oziroma na Opčinah so juserji zdaj vsi polnoletni vaščani, torej tudi ženske in otroci in jih je približno 7000 (!).

Poleg delujočega odbora, ki je začel delo šele julija 1986, saj ga je prej uspešno ovirala tržaška občina, deluje tudi stari odbor, ki pa ima bolj častno funkcijo. Openci imajo svoj grb, v katerem sta obelisk in konj ter besedilo »Jus Opčine«.

Dela v vaškem gozdu vsako leto razpišejo. Skupaj z gozdarsko stražo, ki upošteva gospodarski pokrajinski plan, pregledajo gozd in določijo količino lesa, ki jo lahko poseka prijavljenec. Ta je lahko le iz katastrske občine, v katero spada ta gmajna ter je torej juser. Izdelajo skico

parcel za delo, označijo meje na terenu ter žrebajo parcelo. Nato razdelijo navodila za delo, ki mora biti opravljeno do 31. marca. Kdor dela ne opravi do predpisanega roka, je kaznovan. Delo vodita juserski odbor in deželna gozdarska straža.

Tako je bilo do nedavna, z letom 1992 pa je bil v Italiji izdan nov zakon o varovanju okolja, ki je utečeni način dela prekinil. Zdaj so za posege potrebna posebna dovoljenja, kar močno ovira tudi jusersko delo. Vasi večinoma gospodarijo vzporedno z občino, na stiku mesta in vasi pa prihaja s tržaško občino do sporov, ki imajo nacionalne in razredne korenine. Na jusersko posest in na gozd pritiskajo potrebe mesta pa tudi potrebe meje, v zadnjem času pa tudi širše utemeljene zahteve (npr. varovanje okolja), ki pa se v konkretnem okolju različno odražajo. Tako teče prek juserske zemlje nova avtocesta, na njej sta postavljena terminal za kamione in mejni prehod Lipica.

Jusarstvo na slovenski strani meje, torej na pretežni večini Krasa, poznamo danes le še prek dedov, »nonotov«, kot jim pravijo Kraševci. Ti se čutijo po krivici izenačeni z vsemi vaščani, saj so jim odvzete pravice pripadale že »od nekdaj« ali pa so jih drago kupili.

Leta 1947 je na jugoslovanski strani meje Zakon o agrarnih skupnostih (Uradni list 52/47) izenačil pravice juserjev s pravicami drugih vaščanov, gospodarjenje z gozdom pa poveril Krajevnim ljudskim odboru. Določene ugodnosti so juserjem za nekaj časa še ostale (določena količina drv za lastno uporabo, bistveno manjši prispevek iz lesa), v sedemdesetih letih pa so bile odvzete še preostale bolj simbolične pravice, če niso posebej dokazali, da zemljo že 30 let uživajo kot skupno.

### 2.3. Prihodnost juserstva

Za prihodnost juserstva se nakazujejo različne možnosti. Ena od njih je prav gotovo popolno odmrtnje in pozaba juserskega izročila, saj je pri nas že dalj časa zakonsko ukinjeno, in juserstvo pomnijo le še starejši vaščani. Gospodarske razmere mlajše generacije ne silijo v gospodarjenje z gozdom in še posebej ne za skupno gospodarjenje vasi. Tudi dejstvo, da je kmetijstvo na Krasu v sto letih skoraj usah-

nilo, govori v prid možnosti, da bomo to značilno obliko vaškega življenja kaj kmalu povsem pozabili.

Druga možnost je ožvitev juserstva. Dokler bodo vaščani čutili odvzem juserskih pravic za krivico, bo ta možnost še imela realno osnovo. Vprašanje je le, v kakšni obliki. Načeloma bi bilo najbolj pravično juserjem pravice vrniti.

Jusarji so danes od skupne zemlje neodvisni, večinoma so upokojeni, nekateri celo preminuli, zato vračanje skupne zemlje nekdanjim lastnikom ne kaže perspektive. Torej bi pravice pripadale njihovim potomcem. Pomislek predstavljajo dejstva, da:

- je potomcev lahko več, drobitev pravic ali posesti pa s stališča gospodarnosti in juserskih pravil ni možna;

- se potomci morda ne ukvarjajo več s kmetijstvom in tako niti niso zainteresirani za zemljo, v tem primeru gmajno, ker bi z njo pridobili tudi davčne obveznosti.

Zamejske izkušnje kažejo na določeno nesmiselnost razširitve pravic juserjev na vse vaščane, saj ni realno pričakovati, da bi ustanova izpred sto, dvesto let delovala v spremenjenih časih s podvajseterjenim (v Openskem primeru) številom članov.

Kljub temu ostaja možnost, da koristi od skupnega gozda uživa cela krajevna skupnost in sodeluje pri odločanju o gospodarjenju. Morda bi kazalo pravice vrniti hišam, ki so nekoč imele jus, in njihovo gospodarjenje preusmeriti po zahtevah današnjega časa, pri čemer pa bi trčili na problem stika med javnim in zasebnim. Gre za privlačno, a zahtevno področje dela, ki se ponuja (tudi) gozdarski stroki kot izziv za preizkus lastnih sposobnosti, znanja in spretnosti.

Največjo uporabnost bi pokazale pravice do gozda pri tistih, ki se še ukvarjajo s kmetovanjem. V primeru, da bi dobili pravico do gozda le kmetje, se postavljata dve vprašanji:

- ali le tisti, ki so nekdaj imeli jus ali vsi;
- po kakšnem kriteriju bi med kmete razdelili nekdaj uveljavljene pravice.

Vsekakor bi pred kakršnimkoli spremembami morali točneje poznati stanje, skupaj z njegovimi koreninami, ter želje prizadetih.

Kot oblika gospodarjenja s skupno lastnino se je juserstvo verjetno preživelo, pa tudi pretvorba v zadruge se zdi močno

vprašljiva. Izhodišča zadruge so namreč drugačna (v skupno lastnino prispeva vsak točno odmerjen del) pa tudi izkušnje kažejo na neuspeh klasičnih povojnih zadrug na Krasu.

Preživelost institucije ni nujno tudi preživelost misli, ki je bila vanjo vgrajena. Nasprotno, ideja skupne lastnine, ki je bila na Krasu tako drugačna kot drugje po Sloveniji, se kaže danes kot redek vzor, ki ga v času sprememb in reorganizacij pač potrebujemo.

### 3. RAZMISLEK

Odnos ljudi do skupne lastnine je bil na Krasu drugačen kot drugod po Sloveniji. Skupna lastnina kot oblika gospodarjenja je zaživila v težkih naravnih razmerah, ki so jih dopolnjevali narodnostni in drugačni pritiski. Na Krasu je predstavljala rezervo, s katero so ravnali kot z zakladom, kar je diametralno nasprotno od pojmovanja skupne lastnine drugod po Sloveniji.

Skupna vaška zemlja je drugod namreč predstavljala prostor, od koder je vsakdo lahko vzel, kolikor je hotel, ne da bi mu bilo za to treba kaj narediti ali plačati. Posameznik je torej računal na neomejenost naravnih danosti, ki jih je bilo sprva res v izobilju. Toda ta predpostavka je bila napačna (HARDIN 1968). Posledica je bila devastacija vaških gozdov in odtod pozneje skrajno odklonilen odnos do takšne lastnine. Zemljišča so bila pretežno nacionalizirana, nato pa pogozdena ali na druge načine uporabljena za »širšo družbeno korist«.

Zakon o denacionalizaciji bo načeloma »popravljal« krivice, storjene v času po drugi svetovni vojni, in dal prednost spet lastništvu. Možnost vračila odvzete zemlje pa dopušča le vsem, ki imajo pisne dokumente o tem, da so zemljo kupile. Večina vasi teh listin nima, zato kaže, da nekdanj skupnih vaških zemljišč večinoma ne bodo dobile vasi. V aprilu 1992 je bila ustanovljena Zveza razlaščenih vasi, ki se je v maju iz severne Primorske razširila tudi na Gorenjsko (Mojstrana). Uveljaviti želi pravico do vračila skupne vaške zemlje vsem. Kakšna naj bi bila prihodnost gospodarjenja z njo, zazdaj ni raziskano, gre pa vsaj za možnost aktualizacije problema.

Glede na nove »premike« v opredelitvah gozdarstva kot stroke in poudarke, da se mora stroka »premakniti« tudi na družboslovno področje, je to ena izmed konkretnih možnosti za tak premik. Nakazuje se namreč vrsta raziskav, na primer:

- analiza potreb in želj upravičencev;
- proučitev konkretnih oblik gospodarjenja z zemljišči, ki so imela tako pestro preteklost in bi bile sprejemljive tako za stroko kot za ljudi, hkrati pa bi bile ekonomsko upravičene;
- ocena pomena instituta skupne lastnine z vidika gospodarjenja z obnovljivim naravnim virom;
- presoja, katere prvine nekdanjih načinov življenja lahko uporabimo za reševanje problemov, s katerimi se srečujemo danes.

Zapis o življenju jesarjev na Krasu osvetljuje nakazano problematiko, zlasti pa se mi zdi zanimiva ugotovitev, da juserska pravila niso bila zapisana, pa so vendarle čvrsto držala. Morda so veljala prav zato, ker niso bila zapisana!? To dejstvo vodi k razmisleku o osebnosti vsakega posameznika – tebe, mene, njega in prek nas tudi naše družbe.

Ali ni to nekaj podobnega kot poziv k **etični držbi**, ki naj bi bila potrebna, če se hočemo kot vrsta obdržati na našem planetu?

Kako preproste so temeljne resnice in kako veliko se moramo naučiti, da jih, enostavne kot so, tudi spoznamo!

Morebitno nadaljevanje tradicije skupne vaške lastnine se zdi ena izmed **možnosti uspešnega nadaljevanja koncepta sonaravnega gospodarjenja** z gozdom, ki je postavljen z razdelitvijo gozdov lastnikom (ob hkratni nedorečenosti zakonov, ki bi gozd varovali pred zanj neustreznimi posegi) na težko preizkušnjo. Skupen, navadno raznosmeren interes bi morda lahko nevtraliziral najbolj izstopajoče apetite.

Dejstvi, da je bil gozd v težkih pogojih življenja na Krasu zlata rezerva, pravična delitev pa je bila težavna, če ne celo nemo-goča, se ne zdi tako težko predstavljivi. Vprašanje je le, če si znamo prav razlagati pomen opredelitve »težki pogoji življenja« in če vlečemo prave vzporednice med »nekdanj, tam« in »danes, tukaj«. Presoj

prepuščam vsakemu posebej oziroma nadaljnjim raziskavam.

Odmrtje vaških skupnosti je bilo boleče tudi s povsem negozdarskega vidika. »Komuni« so bili oblika krajevne samouprave, ki se je ohranila še iz časov naselitve Slovencev ter so zato kulturna dediščina, ki je po krivici nepoznana in pozabljena. Prav izkušnje naših prednikov so nam v času, ki prihaja, najbolj dobrodošla opora.

Z lego povezana izpostavljenost različnim zelo raznosmernim vplivom je zahtevala od človeka na Krasu in njegovih institucij bistveno večjo prilagodljivost trenutnim razmeram kot drugje po Sloveniji. Presečna izredna jasnost misli posameznih sogovornikov, zlasti domačinov s Krasa, ki pa je v bistvu razumljiva, saj brez trdnega stališča v viharju idej in dogodkov pač ni bilo mogoče obstati. Tudi stroka je od vojne pa vse do ustanovitve Zavoda za pogozdovanje in melioracijo Krasa v Sežani z veliko vztrajnostjo uveljavljala idejo o posebni instituciji za delo na Krasu. Življenje posameznika in institucije na Krasu označujeta torej tudi vztrajnost in prilagodljivost, kar drugod po Sloveniji ni tako izrazito.

Ker je Kras zgodovinsko, geografsko, biološko in še posebej gozdarsko zanimiv, je še posebej očitna krivica, da so politična trenja v tem prostoru zavrla njegovo aktivnejše spoznavanje.

Utrinek življenja s Krasa in razmišljanje o njem nas opominjata na naše neznanje o svoji deželi, njeni zgodovini in s tem o možnostih, ki se nakazujejo za naprej. Prav to pa bi nas moralo še posebej zanimati, ne le kot gozdarje temveč tudi kot Slovence.

## THE JUSARS ON THE KARST

### Summary

Jus (in Latin the right) represents the right to manage the common rural property in the Karst (the Trieste-Komen Karst, the Sežana Karst, once known as "the grey Karst"). Its deepest roots go back to the times of populating these regions and in written form it emerged after the peasants' release in 1848. Common property represented one of the ways how to survive in difficult living conditions in the Karst (at least in the period about 100 years ago). In its last form it was overgrown with forest which has been managed by villages according to special rules. The latter were strict, bound especially to agricultural and forest work, to the managing of village facilities (a fountain, roads) and the preserving of local interests (field watchmen, protection from fire). The principles of the jusar community are distinguished by high ethical level.

Common land property tried to be eliminated by the two states the Karst was divided between. This was carried into effect in Italy with the state law in 1927 and in Yugoslavia immediately after the gaining of authority in this region with the law on agrarian communities in 1947. Consequently, the ius phenomenon in the predominant Karst area, which is situated in Slovenia, has only been known and preserved with the oldest generation. The Italian side decided to preserve the already existing ius communities in 1957 and some of them have been existing in changed conditions up till the present moment (e. g. Opčine, Bazovica). A detailed analysis of the demands and the wish of Karst people, together with better knowledge of the experience and forefathers' tradition could represent a good basis for the exercising of the changes the independence of Slovenia has enabled. The law on denationalization offers a possibility to return the confiscated land only to the villages which possess written documents on the purchase of this land, which is not the case with the majority of villages. For this purpose, a League of Expropriated Villages has been set up which at least makes the issue relevant. In view of the recent "changes" in the definitions of forestry as a profession and the emphasis that the profession also has to move to sociological sphere, this represents one of concrete opportunities for such a move. Last but not least, iuses remind us of our ignorance as to Slovene country and its history, which, however, should be of great interest for us, not only as foresters but as Slovenes.